

Disleksija je nevrološka posebnost, ki je lahko za učence, učitelje in družino nenavadna in moteča, včasih že kar dramatična, še posebej takrat, kadar se še ne ve, za kaj sploh gre. Kar nekaj znanih ljudi, recimo Gojc, je javno priznalo disleksijo, znani igralec kar brez zadrege pove, kako se soigralci zabavajo na vajah, ker jecljaje prebira tekst, ki se ga mora naučiti. Besedilo, ki vam ga predstavljamo, je napisala učiteljica matematike, pedagoginja in andragoginja Vanda Rebolj, ki je imela srečo, saj njene disleksije med šolanjem učitelji niso dramtizirali, ampak so podprli njeno nadarjenost. Pa čeprav se takrat o tej anomaliji še ni govorilo. Toplo ga priporočamo v branje staršem in učiteljem, da bodo razumeli, kaj se dogaja v glavicah otrok, ki so jim pregorele nekatere žičke v možganih, a lahko kljub temu sežejo do zvezd, če jih bo okolje razumelo. In če bodo razumeli sami sebe.

Tekst: **VANDA REBOLJ**
Foto: **ŠIMEN ZUPANČIČ**

Kar precej psiholoških mnenj o otrocih s specifičnimi učnimi težavami sem prebrala. Navajajo, česa otrok ne zna in ne zmore, torej zunanje znake težav. Malo pa povedo o vzrokih, razen če so kulturnega ali socialnega izvora. Tako učitelj ne ve, kaj naj dela z dislektičnim otrokom, razen da mu z dopolnilnim poukom podaljša čas učenja in ga mileje ocenjuje. Različne vaje, za otroka pogosto mukotrpne in

Vanda Rebolj

ščob, kar vpliva na kemično osnovo procesov, smo povzeli večino ugibanja, od kod dislektiki. Nekatere težave verjetno izvirajo iz nerazumevanja okolja, torej so posledica psihičnih poškodb zaradi napačne obravnave dislektika. Na primer težave s koncentracijo in pomnjenjem, to pa lahko vpliva tudi na razpoloženje in čustvovanje.

Naučite ga, naj se bori. Blizu mi je razlaga, da se pri dislektiki ne-kateri vzorci v možganski nevronske mreži manjkajo ali pa so drugačni. Kljub stalno se spreminjajočim povezavam med nevroni se ne vzpostavijo. Za razumevanje ustaljenih vzorcev, ki so jih v svojih kulturah skozi zgodovino ustvarili drugi ljudje, potrebujejo vmesnik. Dislektik na primer ne dojema smeri, nasprotij, pa tudi kompleksne urejenosti podatkov ali stvari. To mu lahko oteži uporabo simbolov, tudi črk, orientacijo v prostoru, odčitavanje številnic in podobno. Ker vzorcev ne more privzemati, ustvarja lastne. Za okolje je to lahko inovativno, lahko pa nesprejemljivo čudaštvo. Nekatere nevronske vzorce s trenin-gom lahko ustvarimo, nekaterih pa nikoli, zato je disleksija vseživljenj-

Ne sprašujte me, koliko j

drage za starše, so dvomljive. Komercializacija namreč prodira tudi na to področje. Tako v epidemiji defektnosti zasledimo programe za »odpravljanje« disleksije ali vsaj »revolucio-narne« izboljšave učne zmogljivosti otrok. Učitelji niso opremljeni za to, da bi jasno rekli bobu bob, ker znanja o disleksiji med študijem ne dobijo, saj je v programu specialnih pedago-gov in defektologov, v njihove disci-pline pa večina dislektikov ne sodi.

Kaj dislektik zmore? Na drugem polu je vprašanje, kaj dislektik zmore in kaj so njegove prednosti. V skoraj deset let trajajočem raziskovanju nadarjene šolske populacije sem se do-kopala do spoznanja, da je med otroki s posameznimi talenti, zlasti v ma-tematiki, glasbi in naravoslovju opa-zno več levičarjev in dislektikov kot v celotni populaciji. Okoli tretjina. Žal za znanstveno raziskovanje te teze ni bilo priložnosti. Pritrjujejo ji nekateri tuji strokovni članki, vendar v ozadju ni tehtnih raziskav. Prav tako ne vemo, ali je talent otroka z nevrološko posebnostjo prirojen ali pa pred-njačijo s svojimi uspehi zaradi pove-čane dejavnosti na nekem področju, s katero kompenzirajo težave. Pogosto dislektiki trdijo, da so morali bitt borci in da so za uspeh trdo delali.

Kot dislektika me ti posebneži za-nimajo, kot učiteljica matematike in pedagoginja sem jih spremljala tudi strokovno, kot andragoginja jih opa-zujem v odraslosti svojih študentov.

Manjkajo žičke v možganih. V tujem strokovnem članku so zapi-sali, da disleksija ni bolezen, ni nale-zljiva, je pa v nekaterih primerih de-dna. Ima več obrazov in zanjo je več razlag. Na primer, da gre slabšo raz-vitost leve možganske polovice, ki je odgovorna za verbalne funkcije in logični red. To ne drži povsem, saj so med dislektiki odlični govorci in zelo pismeni ljudje.

Ironično zapiše psiholog, da nima-jo nekaterih »žičk« v možganih (po-vezav med nevroni), nekatere pa spo-jene drugače kot pri večini, zato dru-gače mislijo. Po tehničistični razlagi informacije organizirajo drugače kot večina, zaradi drugačne nevrofizio-loške osnove. Če dodamo še tezo, da gre morda za motnjo v presnovi ma-

ska. S starostjo postaja manj opazna, ker nekaj manjkajočega vendarle na-domestimo, usvojimo nekatere vešči-ne, bolje upravljamo sebe ali prepri-čljiveje igramo. Če je otrok resnično dislektik, mu je smiselno čim prej pomagati pri premoščanju, včasih pa samo svetovati, kako naj se znajde sam. Celo prepuščanje, da se znajde sam v manj pomembnih situacijah, je boljše kot neprestano vtikanje vanj, ki ga prepričuje, da je bolnik. Upora-ben se zdi nasvet pedagoga, ki je sva-ril pred pretirano servilnostjo otrok z učnimi težavami. Terapevt naj po vsaki obravnavi pripravi nalogo: »To reši sam. Poročaj mi, da sem bom še jaz kaj naučil. Če pa res ne bo šlo, pri-di po pomoč.« Tako se razvija opti-mistični borec v svetu sprejetosti.

Imela sem srečo z učitelji. Spo-mini večine dislektikov na šolo niso lepi. Pravijo, da so bili med slabšimi učenci, »normalni« so jih zasmehova-li. Nekateri, velja tudi zame, smo ime-

i ugodnejšo pot. Moji učitelji za potnost, ki so jo nekoč z nemškim konom imenovali legastenja, pozneje pa angleško disleksija, verjetno še niso vedeli. Vedeli pa so, da so otroci različni, želeli so jim dobro in jim po intuiciji odpirali poti. Za izoblikovanje intuicije kot veščine učitelji zdaj žal nimajo časa, z znanjem o učnih težavah pa so premalo oskrbljeni. Ne bomo pogrevali stare šole in stare pedagogike, a jaz sem bila vso osnovno šolo odlična in sem imela med otroki manj težav kot na primer rdečelasa pegasta sošolka, ki ni ustrezala ideali ljubkega otročiča.

Da sem nekako posebna, sem spoznala v prvem razredu, in sicer zaradi »trebuščkov« pri velikih in malih črkah. Pisala sem že prej, a v šoli so trebuščki nenadoma postali pomembni. Za obračanje trebuščkov in kljuk pri J in malih črkah g in t nikoli nisem bila kaznovana. Za narek sem dobila petico, če je bilo vse drugo prav. Tudi na tabli mi učiteljica ni popravljala narobe obrnjenih krivin. Ni se bala, da bi se učenci od mene naučili narobe. Sošolci so se mi včasih smejali, a jih je utišala, da se bom jaz tega naučila v višjih razredih in da se ne mudi. Tudi zdaj je formalno mogoče, da otrok učenje upočasni, ne da bi moral ponavljati razred. Učitelji pa so bolj nadzorovani in se ocenjujejo tudi med seboj. Tako mi je učiteljica dejala, da ne upa spustiti otroka v višjih razred s primanjkljajem v znanju, ker kolegi tega ne bi razumeli. Lahko

dogodivščin, povezanih z disleksijo. Profesorica geografije mi je ob prihodu k zemljevidu dejala, naj se ne bojim, ker me ne bo spraševala o straneh neba, naj pa pokažem Irsko in predstavim njeno gospodarstvo. Še vedno neuspešno iščem način, kako naj si zapomnim, na katerem zemeljskem polu je Arktika in na katerem Antarktika. Po zagovoru magistrske naloge me je član komisije vprašal, ali sem dislektik. Zanimalo me je, po čem se je to videlo, saj sem trike vnaprej naštevala. Dejal je, da so me nekajkrat zmedli s strukturiranimi vprašanji, a sem si spretno izborila čas za izmotavanje, včasih pa ubiram nenavadne miselne poti, ki jih »normalni« ne bi. Dejal je tudi, da imamo dislektiki »dvojni šilt«, saj moramo ob rednih nalogah obvladovati še lastno notranjo logistiko.

Študentje dislektiki. Vprašanje o disleksiji včasih postavim svojemu študentu, pri katerem opazim kako značilnost, a le če med izpitom vzpostavim osebni odnos. Večina je presenečena, celo prestrašena. Mar se to vidi? Menim, da dokaj hitro in zanesljivo prepoznamo odraslega dislektika, čeprav ne obrača črk. Nekoč sem srečala študentko, ki je zapisovala na predavanjih samo začetke in konce besed. Dejala je, da sredino besed sliši, zapisuje pa jo z napori, samodejno simboliko bolj prepričljivi, ker jih okolje včasih slabo razume. Te risbe imajo menda za strokovnjake tudi diagnostični pomen, saj izdajajo miselne tokove.

Nekoč mi je znanaka pripeljala sina, ki je bil v zadnjem razredu osnovne šole. Meni je dejala, da jo zanima, ali je fant za gimnazijo. Fantu me je predstavila kot strašilo, ki ga bo morda spravilo v red, saj ravnateljica menda to zmorejo. Osebnost pa je želela, da ugotovim, ali je kaj narobe s fantom ali pa bolj s šolo, kjer je imel obilo težav. Za nečitljive izdelke je dobival slabe ocene. Učitelj, ki so nanj, kot je dejala mama, alergični, so menili, da jih zafrkava, če pokaže napačen zemeljski pol ali v učbeniku, ki bi ga moral imeti v glavi, če se sploh kaj uči, ničesar ne najde. Jezika, iz šole je tudi že protestno odšel. Med obiskom smo vsi trije ugotovili, da res nečitljivo piše, pisano pa sploh ne obvlada, saj so bile črke nepovezane in najbližje malim tiskanim. Dele besedila je bral hitro in gladko, nato se je zaustavil in po nekaj sekundah zaletavo nadaljeval do naslednje zaustavitve. Moje leve roke ni znal pokazati. Ker sva si sedela nasproti, se tudi

nisva mogla zmeniti, ali gre za mojo levico ali za mojo roko na njegovi levi, saj je lastno vprašanje zmedlo tudi mene. Ko sem odkrila še nekaj značilnosti, sem jima povedala, da je verjetno dislektik kot jaz. A čitljivo pisati se bo moral naučiti, prav tako natričirati nekatere druge veščine, saj se s tega planeta ne bo odselil. Pozneje sem na materino željo nekaj časa delala z njim. Dogovorila sva se, da ne bova popravljala njega, ampak njegove učitelje. Ti so takrat zelo cenili samostojne projekte učencev in njihove predstavitve, pedagoška modna muha pač! Skupaj sva pripravila nekaj takih nastopov in že za prvega je dobil »masto petko«, kot je dejal. Po šolskem psihologu so učitelji dobili nekatere informacije o fantovi posebnosti, čeprav mi je to prepovedal. Težave so v pol leta izpuhtele, vključno z dislektičnimi. Se je naučil čitljivo pisati? »Seveda, takoj, kraccanja mu sploh ne smem omeniti!« je povedala mama. Pozneje je končal tako gimnazijo kot tehnično fakulteto. Mene ni želel več videti, menda zato, ker je bil jezen nase, da je »za take neumnosti« iskal pomoč.

Tu! Že kot šolarka sem začela zgodaj razvijati samokontrolne mehanizme, ki so delovali v umirjenem stanju, ob najmanjšem stresu, kot je bila napoved nareka, pa so odgovorili. Nisem vedela, kje na listu naj začnem pisati. Učiteljica je šla mimo mene, me prišla za roko in jo položila na mesto začetka. Kasneje pa je uporabljala svoj prst in je med hojo mimo mene skrivaj rekla TU. Enako dobro kot z leve proti desni sem namreč pisala tudi v obratni smeri in mi dolgo ni bilo jasno, zakaj me ovirajo. Ker sem imela v takratnem priimku skupaj z imenom petnajst črk in bi me morali čakati, kadar smo se podpisovali, me je pustila, da sem se mučila toliko časa kot sošolci, potem mi je vzela svinčnik in dokončala. Pa smo bili hkrati gotovi! Spominim se navodila učiteljice v 3. razredu, ki mi je želela pomagati pravilno pisati J. Rekla je, naj pomislim, kako držim kljuko dežnika. To me je hudo zmedlo, saj sem prijemala dežnik, kot je naneslo, kam je bila obrnjena kljuka, pa si res nisem zapomnila. Neuporaben je bil tudi nasvet, naj črkam, ki imajo trebušček naprej, naredim piko za poprek. Že, že, a v katero smer je naprej!

Črke sem včasih obračala še v 4. razredu. Pisava ni bila grda, razen valovitih okroglin, v katere je bil vgrajen strah. Pisala pa sem počasneje in z naporom tja do 5. razreda. Okrogline sem pozneje tako na trenirala, da za vselej obvladam prostoročno risanje pravih krogov. Pisana pisava mi je prav obrnila črke, saj ni mogla vezati črke s črko, če jo obrneš. Spominimo, da pomen pisane pisave pri

zgodnjem opismenjevanjem malčkov pozna pedagogika Montessori. Otroci pišejo s prstkom, na primer po zdrobu. Moja težava pa je spet prišla na dan v petem razredu pri cirilici. A profesor je poznal celo vrsto šal, ki so mojo zadrego povsem izničile, na primer, naj zapiram zvezek, »da to ne vidi brača Srbi«, srbohrvaščino pa sem imela odlično. Pri angleščini težav ni bilo. Po takratni didaktiki smo se lekcije učili na pamet in jih reproducirali, dober slikovni spomin je odpravil neveščnosti. Najprej sem bila prepričana, da je posebnost spet prišla na dan, ko smo začeli pisati z računalniki, saj sem izpuščala črke, a sem kmalu ugotovila, da za to ni treba biti dislektik. Ker nismo obvladali tipkanja, so bili možgani hitrejši od nespretnih prstov in zmeda je bila tu. Z vajo so se težave zmanjšale.

Je normalna? Samo enkrat je moja posebnost videl psiholog. Ob koncu osnovne šole, pri štirinajstih, je mama zaskrbelo in je želela, da nekdo ugotovi, »koliko sem normalna in koliko nisem«. Ker nisem hotela k šolskemu psihologu, saj je vsak, ki ga je obiskal, dobil pečat, mi je organizirala obisk pri kadrovskemu psihologu velikega podjetja. Ta me je takoj pridobil, saj me je vikal in nazival gospodična. Uporabil je zanimive testne naloge, pravzaprav igre. Povedal mi je, da imam težjo obliko disleksije pri orientaciji in miselnih blokadah, v povprečju pa srednjo, ker obstajajo težji in lažji primeri od mojega. Ko sva končala, mi je spoštljivo ponudil roko in dejal, naj ne pozabim, da je ta posebnost moja prednost. Mami ni razlagal podrobnosti, pameten mož! Povedal ji je le, da sem zelo normalna, kar ji je za vselej pregnalo skrb, meni pa tudi.

Branje. Ne spominjam se težav z branjem, čeprav so verjetno bile, ker mi je mama včasih brala iz Berila. Tudi učenka so podobnimi težavami iz drugega razreda mi je pripovedovala, da ji učiteljica bere, za domačo nalogo pa je imela branje tudi njena mama. Po moje so težave z branjem pogostejše posledica napačne obravnave dislektika. Opredelitev disleksije kot motnje branja in pisanja ni prava. Disleksija se lahko zrcali v pisanju in včasih v začetnem branju, ko je pomembno prepoznavanje črk. Zrelo branje kot kognitivni proces poteka drugače in obide dislektične posebnosti. Bralne težave so morda bolj posledica slabih izkušenj dislektikov, ki jih je strah, ta pa povzroča blokade. Nekateri slabo berejo samo na glas. Trening branja je lahko muka, ki pušča psihološke poškodbe, lahko pa dogodek, ki se ga otrok veseli. Skupaj s starši lahko igrivo berejo zanimive in zabavne vsebine.

ura

bi jo ravnatelj niže ocenil ali ne bi v roku napredovala, saj učiteljski zbor daje mnenje. Na njihovi šoli velja, naj vsak nauči otroka, kar sodi v neki razred, ali pa naj ta ponavlja.

Avtogoli. Na poti odrasčanja se mi ni zgodilo veliko takega, kar bi načenjalo samopodobo. Če mi je disleksija kaj porušila, sem zmagala na katerem drugem področju, v katerem sem več vlagala. Okoli mene tudi ni bilo ljudi, ki bi dramtizirali moje posebnosti. Mama je včasih dejala: »Ne sprašuj me na, koliko je ura, ker tega ne pozna«. Sošolci so se me včasih privoščili: »Gor poglej, muha je!« Jaz pa sem zmedenno obrnila v druge smeri, kar je zabavalo tudi mene. A včasih je bilo nekaj grenčice. Ker mi ni uspelo usvojiti pozicije koša ali gola moje ekipe, sem pri telovadbi metala avtokole in avtogole, zato pri košarki in rokometu nisem bila zaželen članica ekipe.

V spominih na šolanja je še precej

Misel pade v brezno. Ena od težav iz dislektičnega spektra je miselna blokada. Gre za oviro v miselnem toku, ki jo vsak kdaj doživi, dislektik pa lahko zelo pogosto. Na primer ob zahtevi, naj nekaj naredi v omejenem času po danem vzorcu. V glavi začuti, zame to vedno velja, pisano zavoljano zmedo ali sivo-črno praznino, iz katere ne more, ker tok misli stoji.

V šoli lahko tako situacijo pri neopripravljenem dislektiku sproži šolski esej (nekoč spis ali naloga) z danim naslovom. Današnji profesorji okvir šolskega eseja pogosto napovedo. Učenec ali dijak se lahko misleno pripravi in pisanje steče. Pomaga tudi glasno profesorjevo razmišljanje o temi eseja. Mene je zelo ugodno presenetila profesorica Pavškova z bežigradske gimnazije, ki me je nekoč poklicala k sebi in mi razložila, da se vidi, kako sem se neuspešno mučila, da bi kaj napisala. Spisa mi ne bo ocenila in v redovalnico sem namesto slabe ocene dobila ničlo. Prizadevala sem si za rešitev. Vedela sem, da lahko pišem, če se prej ogrejem. Naslednjič sem si doma sestavila splošni uvod v šolski spis z malo patetike in nekaj učenjastva. Vso pot do šole sem ga ponavljala, v šoli pa sem ga povedala z danim naslovom. Ko sem to opravila, sem bila že na četrtini naloge, moje misleno kolesje je medtem steklo, in brez težav sem dokončala. Pozneje sem ugotovila, da lahko pripravljeni uvod brez sprememb nataknem na vsak naslov, le v odmoru pred pisanjem sem ga ponavljala v kakem skritem kotu šole, s tem pa podmazala svoje kognitivne procese. Zdaj recept uporabljam tudi za druge pomembne situacije, v katerih bi mi pod stresom lahko popustili kontrolni mehanizmi ali bi me ohromile blokade.

Leva in desna. Ljudje najtežje razumejo, da si dislektik ne more zapomniti levo-desno, vzhod-zahod, pa tudi drugih nasprotij, na primer zgora-spodaj, mrzlo-vroče in podobno. Zanimivo je, da sem popolno izgubo orientacije, vključno z občutkom panike, doživela ob pregledovanju palindromov (besede ali stavki, ki jih od desne proti levi in obratno beremo enako) na varnem domačem kavču. Kot bi se premagani vzorci v mojih možganih spet vzpostavljali in pri tem povzročali nezno zmedo.

Težave z levo in desno neuspešno rešujem, odkar se zavedam. Desna ni nikoli tam, kjer mislim, da je. Drugi pa ne dajo časa, da bi to ugotovila s sklepanjem. Kot učiteljica matematike sem učila premikanje decimalne vejice pri deljenju oziroma množenju z deset. Ves čas sem imela na zapestju leve roke majhen L. Razkrinkala me je najboljša učenka v razredu, zdaj znana novinarka Vida. Kadar jo

vidim na televiziji, mi še obudi neprijetni spomin na dogodek, ko je kot smrkljica razkrila, da učiteljica ne zna tega, za kar daje slabe ocene.

Levo in desno ter smeri premikanja stikal je treba obvladati tudi med šofiranjem. Spomnim se, da sem šofirala utrjena in z vročino, ko so mi običajno kontrole odpovedale. Zalotila sem se pri razmišljanju, da ne vozim po pravi strani ceste. Ali je prav, da je volan na nasprotni strani kot voznik pas? Ja bilo vedno tako ali sem jaz zamenjala voznik pas? Zavedla sem se, da v stanju znižanih kontrol ne smem za volan.

Na zaznavanju vzorcev smeri se navezujejo še nekatere, na primer odčitavanje instrumentov s številčnico. Kot dobra učenka sem imela čast, da me je učiteljica v osnovni šoli pošiljala gledat na hodnik na edino šolsko uro, koliko je še do zvonjenja. Jaz pa na uro nisem poznala. Tega sem se sramovala, saj so od take učenke na šoli precej pričakovali, jaz pa takole! Včasih sem se znašla: »Deset bo.« »Nisem vprašala, koliko bo, pojdi pogledat, koliko je zdaj.« me je odpravila učiteljica in poslala nazaj. Včasih sem si čas izmislila po občutku in se nato tresla do zvonjenja, koliko sem zgrešila. Včasih sem koga srečala in vprašala, koliko je ura, ob tem pa sem se delala, da ure ne vidim. Odčitavanje ure sem pozneje za silo obvladala v dobrem psihičnem stanju, utrjena, bolna ali pod stresom pa ne. Danes je zame majhen projekt, če moram storiti kaj v smeri kazalca na uri. Najprej moram pomisliti, kako sledijo številke na številčnici, nato na vse štiri strani napravim puščice. Ko to povežem v krog, dobim pravilno smer, če se medtem ne zmotim. Tega se ne morem zapomniti za več kot nekaj minut. V kratkotrajni spomin gre, v dolgotrajnega noče.

Integrale obvladam, poštovanke pa ne. Iz zgodnjih otroških let se ne spominjam težav z računanjem, pestile so me pozneje vse do danes. Svet sem imela urejen po slikovnih množicah. Do pet sem jih obvladala v enem kosu, šest so predstavljali dvakrat po trije grmi pred hišo, sedem je bilo pik ob domačem ogledalu, osem pa dvakrat po štiri noge na kipih glinenih kravic vrh omare. Med računanjem sem to v mislih premikala in prestavljala. Natrenirala sem tudi računanje na pamet z velikimi števili, na primer trimestnimi. Kadar sem se dolgočasila, sem računala. Pozneje sem na pamet vedno prav ocenila bilanco v firmah. A pri izračunih v daljši verigi računanja na papir sem se običajno zmotila. V višjih razredih in na gimnaziji sem včasih zamešala števec in imenovalce v ulomku in obračala koordinatni sistem, a so na srečo visoko točkovali pot do rezultata.

Kako si izvira! V tretjem letniku gimnazije sem za matematiko dobila profesorja Štalca, ki so se ga dijaki bali in tudi moje varovalke so popustile že pri prvem testu. Narisati smo morali krivuljo tretje stopnje in njeno presečnico v koordinatnem sistemu, ki sem ga jaz v takem stanju narisala zrcalno, v njem pa za koordinatni sistem pravilno krivuljo. Če je hotel profesor preveriti rezultat, je moral uporabiti zrcalo ali misliti kot jaz. Profesorja je moj izdelek navdušil. Da lahko nekdo tako misli! Od takrat mi je v razredu večkrat postavljaval matematične uganke ali absurdna vprašanja, kar sem po njegovem reševala zelo izvirno: »Veš, ti tako zanimivo misliš.« Na primer koliko je pol osla pol osla, ki sem ga jaz v mislih prežela čez trebuh, zato rezultat ni bil en osel, ampak dve polovici osla, če ste imeli na voljo dva zadka. Mojo misleno akrobatiko je razlagal v drugih razredih, a ne tako, da bi se mi posmehovali. Poslal me je na nekaj tekmovalni in mi odprl svet matematike, ki sem jo pozneje študirala. Napačni izračuni se mu niso zdeli tako pomembni. Zdaj se včasih pošalim na svoj račun, da integrale obvladam, poštovanke pa ne. Tudi kalkulator in računalnik ne pomagata vedno, saj je treba na tipke pravilno pritiskati.

Pomagajte nam, da bomo uspešni sami. V šolah je veliko otrok, ki potrebujejo pomoč, a vedeti moramo, od kod izvirajo težave. So pa tudi učenci, ki so le drugačni od večine, ki jim je treba kdaj pomagati ali svetovati in skrbno bedeti nad tem, kako jih sprejemajo drugi, vključno z učitelji. Kateri so kateri zdaj večinoma z veliko verjetnostjo oceni strokovnjak in to z veliko verjetnostjo. Nekakšna epidemija defektnosti v šolah, kot se je izrazila učiteljica z obrobja Ljubljane, se v resnici lahko razvije kot polarizacija med idealnimi v središču in defektnimi na družbenem robu. Nekateri bi »defektni« radi popravljali in pri tem zaslužili, tudi šarlatansko ali z nemogočimi obeti. Kot na primer diplomirani psiholog, ki ponuja odpravo disleksije, ki jo ima po njegovem 60 odstotkov ljudi – koliko klientele! Ali tisti, ki s svojim programom obeta »revolucionarne« izboljšave branja. Na vprašanja, od kod mu ta program in koliko je že bilo uspešnih, ponosno pove, da ga je sam sestavil. Ker ga izvaja prvič, našteva, kaj mu je vse že uspelo v življenju, vsakega po malem, da ne bi podvomila o njem. Včasih je dovolj, da prestrašimo starše ob precej nevednih učiteljih, in že plačujejo programe za odpravljanje tega in onega ali brez razloga, za dvig učne uspešnosti.

Disleksija niti ne more biti izgovor za starše učno manj uspešnega otroka. Z otroki je treba namreč treba delati, po potrebi jim tudi brati ali vaditi, kje je leva. ■